

بررسی وضعیت بهداشتی توالت‌های عمومی استان قزوین در سال 89

مهندس محسن نوری - مدیر گروه بهداشت محیط و حرفه‌ای مرکز بهداشت استان قزوین

مهندس شهلا عسکرپور - کارشناس بهداشت محیط مرکز بهداشت استان قزوین

40 درصد مردم دنیا از دسترسی به توالت بهداشتی محروم هستند.¹

به عقیده متخصصان بهداشت، توالت و دفع بهداشتی فاضلاب، از شاخص‌های مهم توسعه کشورهاست که البته بهر ابعاد و احوال، نیمی از جمعیت روستاها در ایران فاقد دسترسی به توالت بهداشتی است.²

مقدمه:

بهبود وضعیت بهداشتی موجب تأمین رفاه و سلامت افراد جامعه و منجر به پیشرفت اقتصادی و اجتماعی خواهد شد. کمیته متخصصان بهداشت محیط سازمان جهانی بهداشت معتقد است که دفع بهداشتی مدفوع و تأمین آب آشامیدنی سالم از اقدامات اساسی بهسازی محیط به منظور تأمین، حفظ و ارتقای سلامت انسان است و بیماری‌های منتقله از مدفوع آلوده بزرگ‌ترین عامل در تخریب سلامت محیط زیست و انسان می‌باشد. دفع غیر بهداشتی مدفوع موجب آلودگی خاک، هوا و آب‌های سطحی و زیرزمینی شده و همچنین محیط مناسبی برای تغذیه و تخم‌گذاری و تکثیر حشرات و حیوانات موذی ایجاد خواهد کرد که این امر به طور مستقیم و غیرمستقیم نقش مؤثری در انتقال بیماری‌های روده‌ای و انگلی از قبیل: حصبه، شبه حصبه، اسهال کودکان، بیماری‌های کرم قلابدار، اسکاریس به انسان دارد و در نهایت ناتوانی و مرگ را برای بشر به دنبال خواهد داشت.²

سازمان بهداشت جهانی به این مناسبت حقایق تلخی را درباره توالت منتشر کرده است. بنا به این گزارش 40 درصد مردم دنیا از دسترسی به توالت بهداشتی محروم هستند.

به گفته دیوید هیمن، معاون سازمان بهداشت جهانی سالانه دو میلیون کودک بر اثر بیماری‌های ناشی از توالت ناسالم در دنیا می‌میرند. وی با تأکید بر اینکه سالانه 15 میلیون نفر بر اثر بیماری‌های مسری جان می‌دهند، افزود: در صورت دسترسی به توالت‌های سالم این آمار به شدت پایین خواهد آمد.

بر اساس گزارش سازمان ملل بین سال‌های 1990 تا 2004، یک میلیارد و 200 میلیون نفر به توالت بهداشتی تر دست یافته‌اند. اما هنوز هم در منزل 2.6 میلیارد نفر توالت وجود ندارد.

همچنین بنا به گزارش سازمان بهداشت جهانی هر دلاری که برای توالت خرج می‌شود 9 برابر آن مبلغ سود (کاهش هزینه‌های درمان و...) بر می‌گرداند.

امروزه در بیشتر کشورهای دنیا به کمبود سرویس‌های بهداشتی به عنوان یک معضل مهم که ارتباط مستقیمی با سلامت و بهداشت شهروندان دارد، توجه شده و برنامه‌ریزی‌های گسترده‌ای در دستور کار قرار گرفته است. اولین بار سرویس‌های بهداشتی عمومی در انگلستان مورد توجه قرار گرفتند. در سال 1850 میلادی و با افزایش جمعیت شهرهای انگلستان و لزوم توجه به مسایلی نظیر بهداشت و سلامت شهروندان موجب شد شهرداری، برنامه‌ریزی مشخصی را برای رفع این معضل در دستور کار خود قرار دهد. در تهران و در اردیبهشت ماه سال 83، شورای شهر تهران برای اولین بار موضوع احداث سرویس‌های بهداشتی شهر را مطرح کرده و بر این اساس شهرداری تهران موظف شد برنامه بازسازی و احداث سرویس‌های بهداشتی به همراه مکان‌یابی آنها با توجه به نقاط پرتراکم شهر را در دستور کار خود قرار دهد. بر این اساس در مناطق مختلف تهران 60 سرویس بهداشتی مکانیزه احداث شد که نمونه آن را در میدان شهر می‌توان دید و البته حدود 60 سرویس بهداشتی مکانیزه نیز در دیگر مناطق شهر تهران نیز ساخته و نصب شده است. همچنین تعداد 60 سرویس بهداشتی هم در پارک‌های شهر تهران وجود دارد. اما این تعداد سرویس بهداشتی به هیچ عنوان جوابگوی نیازهای موجود نیست و می‌بایست مکان‌یابی سرویس‌های بهداشتی در سطح شهر براساس یک برنامه و یک الگوی مشخص انجام شود.³

کلمات کلیدی: سرویس بهداشتی - قزوین

استان قزوین:

استان قزوین و به ویژه شهر قزوین از جمله شهرهای در کشور است که به دلیل دارا بودن باغ‌های سنتی در نزدیکی شهر به لحاظ احداث پارک و بوستان دارای نقطه قوت بوده و برای کاشت اشجار در این باغ‌ها کمتر به زحمت خواهد افتاد لیکن طراحی و احداث و نگهداری سرویس‌های بهداشتی موضوعی است که همواره باید برای آن هزینه کرد. در این مقاله وضعیت سرویس‌های بهداشتی استان قزوین در 20 ایتام مورد بررسی قرار گرفته است. استان قزوین در حوزه مرکزی ایران قرار گرفته است. این استان در 150 کیلومتری شمال غرب تهران قرار دارد از شمال به استان‌های مازندران و گیلان، از سمت غرب به استان‌های زنجان و همدان از سمت جنوب به استان مرکزی و از شرق به استان تهران محدود می‌باشد.

استان قزوین هم اکنون دارای 5 شهرستان به نام‌های قزوین، البرز، آبیک، بوئین‌زهرا و تاکستان، 19 بخش، 46 دهستان و 24 شهر با مجموع جمعیت 1143200 نفر معادل 294539 خانوار بر اساس آمار سرشماری نفوس و مسکن سال 1385 می‌باشد. که از این میزان 777975 نفر (معادل 203356 خانوار) جمعیت شهری و 365203 نفر (معادل 91179 خانوار) جمعیت روستایی محسوب می‌گردند. همچنین مساحت این استان بالغ بر 15568 کیلومتر مربع با تراکم 74 نفر در هر کیلومتر مربع با تعداد 1266 آبادی دارای سکنه است.

به دلیل موقعیت خاص قزوین، بزرگراه‌های مواصلاتی به شمال، جنوب، شرق و غرب، راه آهن تهران- قزوین- شمال غرب، نزدیکی به تهران (به فاصله کمتر از 150 کیلومتر) انرژی مناسب (با وجود نیروگاه شهید رجایی با تولید 2000 مگاوات برق) همچنین وجود صدها ابنیه و آثار تاریخی، گردشگاهی برای تمام فصول لقب گرفته و بدین لحاظ می‌توان یکی از قطب‌های مهم گردشگری در کشور بدل گردد. در جایگاه گردشگری جدا از موضوع جذب گردشگر باید به این نکته توجه کنیم که به عنوان کشوری اسلامی که در آن توجه ویژه‌ای به مقوله نظافت شده است نباید از نگاه گردشگران خارجی با سرویس‌های بهداشتی آلوده مورد سؤال قرار بگیریم⁴.

روش کار:

در بهار 1389 طی یک طرح سرویس‌های بهداشتی موجود در بوستان‌ها و فضاهای سبز استان قزوین توسط تعدادی از بازرسان بهداشت محیط مراکز بهداشتی و درمانی دانشگاه علوم پزشکی قزوین مورد بازدید و بررسی قرار گرفت. در این طرح از چک لیست طراحی شده توسط کارشناسان گروه بهداشت محیط و حرفه‌ای مرکز بهداشت استان قزوین با موارد زیر مورد بررسی بهره گرفته شد.

در چک لیست مربوطه ایتام‌های وضعیت ساختمانی، امکانات، تجهیزات و نظافت سرویس‌های بهداشتی مورد هدف قرار داده شده که به مشروح آن در ذیل آمده است.

- 1- تعداد چشمه‌های (توالت) در نظر گرفته شده در یک سرویس بهداشتی متناسب با استفاده کنندگان
- 2- مکان استقرار و فاصله مناسب به لحاظ دسترسی
- 3- میزان نور طبیعی و مصنوعی
- 4- وضعیت دیوارها (مقاوم و قابل شستشو تا زیر سقف)
- 5- وضعیت کف (مقاوم و قابل شستشو و دارای شیب مناسب)
- 6- وضعیت سقف (قابل شستشو رنگ روشن و بدون ترک خوردگی)
- 7- وضعیت درب‌ها (قابل شستشو بدون زنگ زدگی و خوردگی و شکستگی حتی الامکان به طور خودکار بسته شود)
- 8- پنجره (سالم - بدون شکستگی دارای توری)
- 9- کاسه توالت (سالم و بدون شکستگی)
- 10- دفع بهداشتی فاضلاب
- 11- دارای تهویه مناسب
- 12- فلاش تانک و یا شیر خودکار آب
- 13- دارا بودن شیلنگ و آویز مناسب
- 14- سیستم لوله کشی صابون مایع
- 15- سطل زباله پدالی و کیسه زباله
- 16- روشویی مجهز به آب سرد و گرم و شیر آلات مناسب
- 17- وجود رخت آویز
- 18- نظافت کلی محوطه سرویس بهداشتی
- 19- عدم وجود حشرات و جوندگان
- 20- عدم نگهداری وسایل غیر ضروری در محل

یافته‌ها:

جدول شماره 1- تعداد سرویس‌های مورد بررسی در هر شهرستان			
ردیف	نام شهرستان	تعداد	درصد
1	قزوین	34	57.62
2	تاکستان	4	6.77
3	بوئین‌زهرآ	3	5.08
4	آبیک	12	20.33
5	البرز	6	10.16
6	کل	59	100

جدول شماره 2- وضعیت سرویس‌های بهداشتی بر اساس نتایج حاصل چک لیست‌ها		
ردیف	شرح	درصد%
1	تعداد چشمه‌های (توالت) در نظر گرفته شده در یک سرویس بهداشتی متناسب با استفاده کنندگان	67.8
2	مکان استقرار و فاصله مناسب به لحاظ دسترسی	64.4
3	میزان نور طبیعی و مصنوعی	77.9
4	وضعیت دیوارها (مقاوم و قابل شستشو تا زیر سقف)	59.3
5	وضعیت کف (مقاوم و قابل شستشو و دارای شیب مناسب)	84.7
6	وضعیت سقف (قابل شستشو رنگ روشن و بدون ترک خوردگی)	45.7
7	وضعیت درب‌ها (قابل شستشو بدون زنگ زدگی و خوردگی و شکستگی حتی الامکان به طور خودکار بسته شود)	84.7
8	پنجره (سالم - بدون شکستگی دارای توری)	47.4
9	کاسه توالت (سالم و بدون شکستگی)	64.4
10	دفع بهداشتی فاضلاب	86.4
11	دارای تهویه مناسب	54.2
12	فلاش تانک و یا شیر خودکار آب	54.2
13	دارا بودن شیلنگ و آویز مناسب	74.5
14	سیستم لوله کشی صابون مایع	52.5
15	سطل زباله پدالی و کیسه زباله	49.1
16	روشویی مجهز به آب سرد و گرم و شیرآلات مناسب	66.1
17	وجود رخت آویز	38.9
18	نظافت کلی محوطه سرویس بهداشتی	62.7
19	عدم وجود حشرات و جوندگان	66.1
20	عدم نگهداری وسایل غیر ضروری در محل	96.6

بحث و نتیجه‌گیری:

احداث و نگهداری پارک فضای عمومی از جمله هشت وظیفه‌ای اصلی شهرداری‌ها است که بیش از 80 درصد شهرداری‌ها آن را انجام می‌دهند. وجود بوستان‌ها و فضاهای سبز از جمله شاخصه‌های شهرهای مدرن است در برنامه‌های شهرسازی نادیده گرفتن زیباسازی و استفاده از فضای سبز و پارک و بوستان از اهمیت شهرها خواهد کاست. طراحان فضاهای سبز شهرها همواره در اندیشه ساخت و بهره‌برداری از بهترین امکانات در خور شهرها برای ایجاد محیطی آرام و محلی برای آسایش شهرنشینان هستند. و بدیهی است در این فضاهای عمومی تجهیزات و امکاناتی را در نظر می‌گیرند

تا شهروندان به راحتی بتوانند از آن بهره‌مند گردند از جمله امکاناتی که در این فضاها می‌باید در نظر گرفت وجود آب آشامیدنی، محلی برای جمع‌آوری مواد زائد و مهم‌تر از همه سرویس‌های بهداشتی است.

دارا بودن سرویس بهداشتی مناسب لازمه بوستان‌ها و فضاهای سبز و هر ساختمان با کاربرد عمومی است. معمولاً حداقل شرایط و ضوابطی که

برای سروی‌های بهداشتی‌در نظر گرفته می‌شود به شرح زیر است:

- 1- توالت‌های عمومی باید در فاصله و محل مناسب از ساختمان‌های مجاور قرار داشته باشند.
 - 2- دیوارها تا زیر سقف کاشی، بدون ترک خوردگی، به رنگ روشن و قابل شستشو باشند.
 - 3- سقف صاف، بدون ترک خوردگی، به رنگ روشن و قابل شستشو باشد.
 - 4- کف مقاوم، صاف، قابل شستشو و گندزدایی و ترجیحاً از جنس موزائیک، سنگ و امثالهم باشد.
 - 5- کاسه توالت باید به رنگ روشن، صاف، بدون ترک خوردگی و قابل شستشو و گندزدایی باشد.
 - 6- توالت باید مجهز به سیفون باشد.
 - 7- توالت باید دارای شترگلو باشد.
 - 8- حداقل عرض توالت 80 سانتیمتر و حداقل طول آن 1 متر باشد.
 - 9- توالت باید دارای شیر آب با شیلنگ برداشت آب باشد.
 - 10- توالت باید دارای تهویه مناسب و روشنایی کافی باشد.
 - 11- کلیه پنجره‌ها باید مجهز به توری ضد زنگ باشند.
 - 12- درب توالت باید مجهز به پشت بند درب باشد.
 - 13- شستشو و ضدعفونی توالت‌ها باید به طور منظم انجام گیرد.
 - 14- هر توالت باید مجهز به سطل زباله درب دار، زنگ زن و قابل شستشو باشد.
- بر اساس آمارهای موجود در مراکز بهداشت شهرستان‌ها و نیز مرکز بهداشت استان مشخص گردید که تعداد سرویس‌های بهداشتی عمومی در سطح استان 33 دستگاه می‌باشد. که از این تعداد تنها 9 دستگاه دارای شرایط مطلوب بهداشتی را دارا می‌باشند. که منظور از شرایط مطلوب بهداشتی عدم وجود نواقص ساختمانی به نحو و وضعیت مطلوب از نظر نظافت می‌باشد.
- همچنین در این آمار مشخص گردیده است که 8 دستگاه از این اماکن فاقد شرایط مناسب ساختمانی (غیر بهسازی) هستند. منظور از مکان دارای شرایط بهسازی فقدان نواقص ساختمانی می‌باشد. این اطلاعات در جدول شماره 2 مشخص گردیده است.

جدول شماره 3- وضعیت سرویس‌های بهداشتی عمومی استان قزوین براساس آمار مراکز بهداشت			
تعداد کل سرویس‌های بهداشتی	شرایط بهداشتی	شرایط بهسازی	غیر بهسازی
33	9	16	8
100%	27.27%	48.48%	24.24%

در جدول شماره 2 ملاحظه می‌شود که سیستم لوله کشی صابون مایع در 47.5 درصد سرویس‌های بهداشتی دارای وضعیت مطلوب نبوده و یا اصلاً وجود ندارد. همچنین، فلاش تانک و یا شیر خودکار آب که از ملزومات اساسی در سرویس‌های بهداشتی است در 45.8% از اماکن مورد بررسی شرایط مناسبی ندارد.

وضعیت نامناسب دیوارها 40.7% - تهویه نامناسب 45.8% - عدم وجود سطل زباله پدالی و کیسه زباله 50.9% - فقدان رخت آویز 61.1% نیز از جمله موارد نقصی است که به طور چشمگیری در سرویس‌های بهداشتی عمومی سطح استان دیده می‌شود.

از سوی دیگر فقدان وسایل غیر ضروری در محل 96.6% - دفع مناسب فاضلاب 86.4% - وضعیت مناسب درب‌ها و کف هر یک با 84.7% از نکات مثبت سرویس‌های بهداشتی استان است.

منابع:

¹ دیوید هیمن، معاون سازمان بهداشت جهانی

² آئین کار اصول جانمایی، طراحی و بهداشتی در توالت، دستشویی و آبخوری مدارس - شماره 4073 موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران - مرداد ماه 76 چاپ

اول

³ پایگاه خبری تحلیلی انتخاب (Entekhab.ir)

⁴ مهندس محمد مجابی، معاون علم و فن آوری مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران - 26/مهر/1390 - تابناک